

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧОРУП ТУРАР

Ак-Довурактын ажил-ишчи кижилери билиг дээш демиселде

Будуулагенин, чуртталганын болгаш култура-амыралдын тудугларын эки шынарлыг кылырынга бедик мергилер эржек чугула. «Тыва даг-дугу» комбинаттын ийги аалчар, култура-амыралдын болгаш чуртталганын хой санныг тудугларын кылырынга бедик мергилер, аны-бүрү адырларын ажилчылар: дашчылар, бетонщиктер, тудугчулар, малларлар, машинистер, мотористер болгаш крапшиктер ам уде хой-биде негетинип турар. Олар кайы-бир черден четкилер келир боор деп манап олуртуп база-ла болбас дээрин «Тыва даг-дугу» тудуг эргелигин удуруткучулар эки билип турар.

Ажилчыларнын мергилерин бедиринче, кижилерин ийги болгаш ушкун мергилерди чедип алган турарынче чугула кичээлгеи эркен чымыл тудуг эргелиг салган. 1964 чылда 160 кижини тускай мергилерге белеткээр деп планна турган болза, 164 киж өөренип турган. Ол болза эркен чымыл тудугта чаа ажилдап кырген кижилерин саныннан дудавайн турар.

Оон алында тудуг эргелиг ажилчыларнын тускай мергилерин улам ханылар сорулга-биле тускай курстары база ажиткан. Оларга 178 киж өөренип турган болгаш оларнын иштинде 60 киж ийги мергилерди чедип алганнар.

Ажилчыларнын мергилерин бедилер, өөредилгенин организастаар талазы-биле бо чылын база багай өвөс кичээлгеи салдыган. Ам үеде ажилчыларнын мергилерин бедилер дээш азы ийги, ушкун мергилерди чедип алыр дээш өөренип турар мындг ушактоо тудуг эргелигинде чок деп дидик чугаалап болур. Чижээ, ийги тудуг ушактоонга 42 киж бичээч-бетонщик мергилерге чедип алыр дээш өөренип турар. Тудуг ажилдарын талазы-биле лекциялар дымнаар дээш, ушактоон ажилчыларнын негиз санында, ээлчег төнөр билек-ле, чыгыл кээлер. Оларнын кижилерин ушактоон прораб Н. Черепенко багай өвөс удурутуп турар. Бетоннаар ажилдарын чорудар аргаларын дугайында кичээлдерин инженер-мастер О. Ховренков эртерип турар.

Бо анык тускай эркен кижилер боттарынын институттарга, техникумнарга чедип алган билин ажилчыларга кузедил-биле дамчыдып берип турарын, ажилчылар оларын кичээлгеи дымнап, билиг чедип алыр дээш чуткудуг өөренип турар. Ажилды практика кырынга кылып билер-даа болза, бетонун болгаш оон холуксааларын шынар-бүдүжүн дугайын канчап билип алыскаас боор.

Теоретик кичээлдер эркен соода бригадирлер С. Сендажы, К. Сат, М. Опонок олар ажилдын мурнакчы арга-дуржулгаларын ажилчыларын черек кырынга өөренип турарлар. Аана ажилчылар бетонну ээлдирерин болгаш кудуларын аргаларын база практика кырынга кичээлгеи өөренип, кылып турарлар.

Электросельсляр курзунга ху-дээш алышкын чарлаан сөөлүндө, ол мергилерин чедип алыр кы-аан кижилер кайтамчы хой болган. Ийчангаш дымнакчыларын билин барымдаалар тургаш, шынгын ишлп алыр ужурга таварышкан. 200 шактыг программа талазы-биле кичээлдер бо чылдын январьда ачылган. Электросельсляр херээнг теория талазы-биле айтырылган салбырын кол механити эш Ю. Кулыбин дымнакчыларга тайылбырлап берип турар. Олар ам удавас практика эркен, чедип алган тускай мергилерин дугайында шы-зылгаларын холга алдылар.

Комсомолчу пүткөкларын холунда туткан аныктар республиканын районнарынан Ак-Довурак ажил-дап чедип келгенер. Олар дээр барык шунтуу тудуг талазы-биле тускай мергил чок аныктар, мындаа-да өөренип, ажилдап тургаш, тудуг ажилчылар болур деп ийги кузедил болганнар. Шынал-ла бээлү мергилерди тудугу болуп, тыва индустриянын баштайгынын ийги ээлчег ачылгалда кырген анык кижилер кузевин канчаар. Ол аныктардан 130 киж тудуг ушактоорунда болгаш бригадаларда хуваатынган болгаш оларнын өөредилгенин организастаан.

Ушкун тудуг ушактоонга бир бригадала ажилдап турар 17 аныктар дашкынын мергилеринде өөренип турар. Чаа келген бүгү анык ажилчылар кызымчы өөренип, тудуг материалдарын составы-биле таныжып, тузубулардан, даштардан ханын салып, бетон-биле ажил-дарынын аргазын өөренип турарлар. Олар амыдаанда тудугларга бээлү ажилчы бооп ажилдава-даа, өөредилге сөөлүндө кээп ажил-дар черлер-биле таныжып ап турарлар. Ийчангы прораб Н. Сту-нинин өөреникчилери В. Данзын, В. Монгуш, А. Монгуш, О. Суур-оол болгаш өскелер-даа ажилдаар ушактоор-биле таныжып, мергилерди тудугчуларын ажилдап турарын көргөн, сеткили өөрүп, мергилерди дүгөн чедип алгаш, ажил-дар ушкун кузедил илереткенер. Элең хой чаа кижилер мурнакчы ажилчыларда, бригадирлерде өөреникчилер кылдыр быжылгатын-лаан.

Вторик санында, кеежэ сес шак чоокшупал орда, тудуг эргелигин кол инженерин кабинетине цехтер, ушактоор удуруткучулар, бригадирлер, мастерлер болгаш эргелик кидистер ажилдакчылар чыгып келдирер. Олар номнарлыг, кидырааштарлыг. Бо кижилер бү-

дуругу хуралында-да, чөвүлелге-даа чыгып келбээрлер. Олар өөренип дээш чыгып келген!

Оларнын хой нуруузу мурнунда техникумнар, институттар дроскан тускай мергилерди. Ийчангы тудуг ажилчылар. Ийчангы-даа үе эртерге, чамлык чүүлдер утундур бергилээр, а чаа чүүл хун бүрүе тыттып, немежи-п турар. Ийчангы мергилерди удуруткучу, билиг тускай эркен болур төлөөде, ажилчыларын өөредип, ажил-херекти башкаар дээш ургучу өөренип, чаа чүүлдер билир чугула болгай.

«Тыва даг-дугу» тудуг эргелигин удуруткучу ажилдакчыларын, тускай эркенчилерин баштайгы техникти өөредилгези эркен чымыл октябрьда ачылган. Ол үеде бээр дымнакчылар тудуг ажилынын талазы-биле хой санныг лекцияларын дымнааннар. Лекцияларын эргелигин кол тускай эркенчилер белектер, номчул турар, а чамдыктарын дымнакчылар-даа кы-гылаар. Чижээ, тудуг эргелигин куш-ажыл болгаш ажил төлөвир кидилерин ушкун инженер В.Хан-тин лекциязы дымнакчыларга солун

болган. Ол куш-ажыл төлөвирини аны-бүрү хейилерин шыа ажит-лаарын болгаш тудуг ушактоор-ын болгаш бригадаларын бот-ору-ла-чарылга кырген дугайын тудуг ажилчыларга ажилдаар. «Хейилээр болгаш башкалар ажилдаар», «Тудугну шеверлээр» деп темаларга лекцияны каастап-шеверлээр ушак-токтун начальниги эш Г. Игнатьев билиг кылган. «Электрлиг тур-гугулар-биле ажилдаар», айыл чок чорутуу сагыры» деп темага механизация ушактоонун начальниги Я. Шаламовтун беседалы дымнакчыларын кичээлгеи хаара тут-кан.

Дымнакчыларын мурнула ан-даа хой солун болгаш ажиткы кичээлдер, лекциялар, беседалар бар. Олар кижилерин улам эки ажил-даарында дузалыг билгилерин дымнакчыларга бээр. Эки ажилдаар чедип алыр дие, ургучу өөренип алаар болгай. Шынал-ла тудуг эргелигин шунтуу-ла ажилчылар, тускай эркенчилер, удуруткучулар өөренип турар деп чугаалап болур.

В. АНАНЬИН.

Амдыралдан чыдып калбас

Бистия республикамыстын районнарына хей-ниинин киржилгези-биле радиоамчыларын организастаан бээр каш чылдар эркен. Неделенин кайы-бир хушунинде, шала кеежээлгеи: «...Дымнаар, Сарыг-Сеп чугаалап тур, азы Ша-гаан-Арыг, азы Хандагайты чуга-лап тур» дээш үнерин чангыла-нып келири тус-тус районнарын чурттачы чогууга чачыл апарган.

Амгы үеде, чаа катан тургусту-ган ийи районнары санаскаса, рес-публиканын 9 районнарында, ийи улуг тудууда шунтуу 11 хей-ни-ни киржилге-биле радиоамчыларга радиациялар ажилдап турар.

Районнарын радиоамчыларга радиацияларын кол соруугаы болза партиянын ХХП съездин шунтилерин болгаш СЭК-ни чаа Программалында айттыгана сору-галарын амыралга ботандыра-рыне ажилчы чоннары мобилиза-таар талазы-биле партия райо-нарына бексү дузун чедирер болур. Хей-ниини киржилгеи үндээш, радиоамчыларга радиациялар партия, совет болгаш профсоюз-организацияларын эң-не дээштик, эң-не массалыг дайынчы дузалакчы-лар болур дээр билдинтир. Ий-чангаш кайы райономун радиация-ларын ажилын боттут удурутуп, аана чогуур дузалакчыны көргүчү турар болур, ол районнары радио-амчыларын эң-не дээштик болгаш дымнакчыларын сонуургалын чаа-лап апканы ийле апарган. Ийчангы Улуг-Хем, Каа-Хем, өвүр районнары болгаш Хову-Аксина радиоамчы-ларын амырал-биле сырый харылаалымын, хун бүрүнчү чу-гула айтырылган чогуур үезинде дамчыдып, дамчыдыла буруун со-нуурганч кылдыр организастап турарын ол районнарын чурттачы чогуу мактап чугаалап турар.

Маада холбаштыр чижек кылдыр чамдык районнардан элден каш радиоамчыларын сайгарып көрө-лөңер.

Улуг-Хем районда радиоамчыларга радиация (редуктор эш Арак-чаа) дамчыдылган районун амы-ралында сырый холбаштырып турар. Ийчангы-биле эркен чымыл микрофон мурнуна аны-бүрү адыр-ларын 150 ажит төлөлекчилери түв чугаалаан. Оон иштинде көдө ажил-агый темизинга хамарыштыр 80 ажит дамчыдыла организаста-тыган. Районун тус-тус ажил-агыйларын көдө ажил-агыйнын үжөн ажит мурнакчылар боттары-нын дуржулгаларын солукшанар. Ол дамчыдылгаларын чамдыкына то-дорулуга мындг. «Найрал» сов-хозту Урбун салбырын ажил-дакчылары эркен чымыл багай өвөс көргүзүлгелер болган. Оун канчап чедип алганын болгаш көдө ажил-агый будурулгезинге кан-дыг чаа чүүлдерин ажилдаанын дугайында эл хой радиоамчылар-ларын ол салбырлар организастаан.

Ийчангы сүт будурун көвүдери-нин база бир курдаларын болур кылдымал сүтү урбунчулар районга эң-не баштай ажилдап эгеленер. Кызымал сүт будурунун техноло-гиязын, оон ажит-дузалынын дугайы болгаш оун районун эске-даа ажил-агыйларынга организастап олуртуп дугайында элден каш дамчыдылгаларын организастаан соон-ла, районун чүк бүрү булунырында радиоамчыларга радиацияга ча-гаалар кээп эгелен. Кызымал сүт будурун организастаанын чүк шунтуу чугула шактык болуп турары, бо чугула эгелээшкенин кымнар үнелер көр-бей турары дээрин колхозчу ак-тивчилер боттарынын чагааларынга бичип эгеленер. Оларнын чага-аларын даразында дамчыдылгаларга номчул, бо дугайында шугумчу-дээш мезелерин партия райо-мунга, райкомунга дымнап тургаш, радиоамчыларга радиацияны кызымал сүт будурун эске черлерге нег-тедирин чедип алган. Урбунчуларын дуржулгаларын Жданов атыг колхоз-ка, Хайраккан ферманынга, оон да-раазында Адым-Шынаа, Төргалыг дээш оон-даа эске черлерге ажил-дап эгелен.

Ийчан кылдымал сүтү ажит-ду-залынын, оон экономиктиг камна-ланы берип турарын дугайында пропаганда дамчыдыла буруунда болуп турган. Кызымал сүтү буду-руп эгелээш, оун канчаар ажил-дап турарын база-ла Урбунчулар бичээш ажаакчылар микрофонга чугаалап турганнар. Чижээлээр, Урбун сал-бырын мурнакчы бичээш ажаакчы-зы эш А. Хуурак кылдымал сүт бол-гаш эске-даа чөмөрүн канчаар ажилдап турарын дугайын радио дамчытыр районун малчыларын-га тайылбырлавышкан, мында деп чугаалаан.

— Кызымал сүтү чамдык ки-жилер ам-даа чедип үнелер көрбей турарлар. Бызаларын семитир азы-раарына кылдымал сүтү ажилдап эгелээш, оон ажит-дузалында шунт будурун бис. Бичээ бир ай челе бээр, хунда аана 1,5 кг кылдымал сүтү, 1,5 кг аана сүтү, булун чарты ай болура—3 кг кылдымал, 1 кг аана сүтү берип, а 2 ай четкен бы-зааларга 6 кг кылдымал сүтү берип турар бис. Кызымал сүттен анык-ла сениги, сөөк далганын, кон-центраттыг чөмөрүн, дым чөвүр-эни болгаш дугу бызааларга берип турар бис. Ийчангаш бистин быза-аларымыс хонукта 0,8—1,4 кг де-нязин немеп турарлар.

Устүнде айттыгана чиктерден алгаш көөрге, Улуг-Хем районда хей-ниинин радиоамчыларын радиацияны мурнакчы дуржу-лганы негтедир талазы-биле буду-рун соруугаы кузедил, көдө ажил-агыйнын ажил-ишчилерин амырал-чуртталганын ханы чыры-дып, районун экономикаын көдөрү талазы-биле партия, совет орган-нарын база бир дайынчы дузалакчы-ны болуп турар. Ийчангаш радио ради-ацияларга Тумат Кара-оолун сыгы-дын, № 2 школанын өөреникчиле-ринин концертин чок болза кайы-бир малчынын чугаалаан чүүлүн база катан дамчыды берип көрүр дээш чыгыларын ургучу кээп ту-рары таварылга өвөс.

Районнары радиоамчыларга радиацияларын дамчыдылгаларын тус черин амыралынын үлгө-ер-чиктеринге үндээлтигенин, то-даргай болгаш дөңчү сөс-биле би-життинген кыска информациялардан тургустунар ужурут. Редакциялар негизде 2 удаа 30-30 минута иш-тинде дамчыдылгаларын кылып турарлар. Бир өвөс шоолуг ажит-ду-залы чок узун дамчыдылгаларын оорунга репортажтарын, информа-цияларын ажилдаар болза, 30 ми-нутанын иштинде аны-бүрү дамчы-дылгаларын, оон иштинде музыка-сати-ралыг-даа дамчыдылгаларын орга-низаап болур.

Оон алында районнары хей-ни-ни киржилгези радиоамчыларга кижилерин чүгө куш-ажылче мобилизаастаар өвөс, оларын чаа, ком-мунистг бээлү кижилер, кижиле-рин ажит-чанында артып калган арагалар, ажит кылбас, өскөннү күрөс-биле амыралар кузед дээш шыкшам чамдык аргы артышкыннар-биле шудуруг демисежир ужурут-лар.

Бо талазы-биле бир чиктекти ап көрөтүнер. Каа-Хем районда хей-ниинин радиоамчыларын радиацияны эркен чымыл куз-унден эгелеп «Чакпазын сырткы-кыш-биле» деп шугумчулелис радио-журналды эгелен. Бо журналга районун ажил-агыйында, култур-ла-тургуушкунунда болгаш чамдык кижилерин ажит-чанында четпес-терин кыска фельетон, азы инфор-мация хейилриг шугумчулел, музы-ка үдөлгези-биле дамчыдыл турар. Аана кирген материалдарын дээш-тин даразында чиктен көрүп болур. Эркен кузун дүжүт ажаап алышкынын үезинде «Совет Ты-ва» колхозун бир комбайнерин чалга байламын дугайын дам-чыдылгалар дымнаш, оон өөрү өске механизаторлар оун хей-ни-нин мурнуна тургусканнар.

Районнарын радиоамчыларга-рынын кол утланышкыны көдө ажил-агыйны улам мыай хөгжүд-еринче салдыган болур ужурут. Амгы үеде республиканын бүгү ажил-ишчилерин мурнунда сал-дынган кол сорулгалар—кытаг-лаашкынын организастыг доозары, чакмы хову ажилдарына бүгү тала-биле белекел радиоамчыларынга-га кол черин ээлээр ужурут.

Парлаалганын, районун дээштин — партияны удурутуга. Ийчан-гаш партия райономнары хей-ни-ни киржилге-биле ажилдаар радио-амчыларга радиацияларын ажил-агыйны хун бүрү удурутуп, оларын са-нал-ооланы бүгү тала-биле деткир ужурутлар. Ийгит турбүжэ Чөп-Хемчик, Тес-Хем, Тожу районнарын партия организацияларын тала-зында хей-ниинин радиоамчы-ларга радиацияларын ажилыны чогуур кичээлгеи салбын келге-нинде уу районнары радиоамчы-ларга сузаргай байдала турар.

С. МААДЫ,
СЭКН обкомуну инструктору.

Часкы тарылга белекелди кеп-руп чораян күрүнө комиссиязын сөөлүгү машина-техниказын септелгезинде ушкун чөмөкчелер илереткен. Септелгезинде техниканы шынар куу бооп илдерэн. Бо та-лазы-биле сөөлүгү техниканы чө-мөкчелер партия организациязын чо-гуур тунелди үзүлөр ужурут. Тарылган эртеринин ажилын планын бригадалар болгаш эконо-

мизатор кадрлар талазы-биле сөө-хө дүвүрүнчү байдала. Херек-леттинге чогуур 180 механизатор-лардан 120 киж бир, 60 механизатор ам-даа четпейн турар. Сөөк-хөтүн дирекция чөмө машина-техника-ны болгаш чөмө тус-тус брига-даларга дужаа-биле быжылган тур-гусанын, оон тунелдинде мын-ка ажилдаар, техниканы брига-даларга канчаар быжылганын били-мейн турарын шынгын шугум-чулээр. Механизаторлар-биле сур-гаалалыг хуралды ам-даа эртерип-боон.

Часкы тарылга белекелди кеп-руп чораян күрүнө комиссиязын сөөлүгү машина-техниказын септелгезинде ушкун чөмөкчелер илереткен. Септелгезинде техниканы шынар куу бооп илдерэн. Бо та-лазы-биле сөөлүгү техниканы чө-мөкчелер партия организациязын чо-гуур тунелди үзүлөр ужурут. Тарылган эртеринин ажилын планын бригадалар болгаш эконо-

мизатор кадрлар талазы-биле сөө-хө дүвүрүнчү байдала. Херек-леттинге чогуур 180 механизатор-лардан 120 киж бир, 60 механизатор ам-даа четпейн турар. Сөөк-хөтүн дирекция чөмө машина-техника-ны болгаш чөмө тус-тус брига-даларга дужаа-биле быжылган тур-гусанын, оон тунелдинде мын-ка ажилдаар, техниканы брига-даларга канчаар быжылганын били-мейн турарын шынгын шугум-чулээр. Механизаторлар-биле сур-гаалалыг хуралды ам-даа эртерип-боон.

Часкы тарылга белекелди кеп-руп чораян күрүнө комиссиязын сөөлүгү машина-техниказын септелгезинде ушкун чөмөкчелер илереткен. Септелгезинде техниканы шынар куу бооп илдерэн. Бо та-лазы-биле сөөлүгү техниканы чө-мөкчелер партия организациязын чо-гуур тунелди үзүлөр ужурут. Тарылган эртеринин ажилын планын бригадалар болгаш эконо-

мизатор кадрлар талазы-биле сөө-хө дүвүрүнчү байдала. Херек-леттинге чогуур 180 механизатор-лардан 120 киж бир, 60 механизатор ам-даа четпейн турар. Сөөк-хөтүн дирекция чөмө машина-техника-ны болгаш чөмө тус-тус брига-даларга дужаа-биле быжылган тур-гусанын, оон тунелдинде мын-ка ажилдаар, техниканы брига-даларга канчаар быжылганын били-мейн турарын шынгын шугум-чулээр. Механизаторлар-биле сур-гаалалыг хуралды ам-даа эртерип-боон.

Часкы тарылга белекелди кеп-руп чораян күрүнө комиссиязын сөөлүгү машина-техниказын септелгезинде ушкун чөмөкчелер илереткен. Септелгезинде техниканы шынар куу бооп илдерэн. Бо та-лазы-биле сөөлүгү техниканы чө-мөкчелер партия организациязын чо-гуур тунелди үзүлөр ужурут. Тарылган эртеринин ажилын планын бригадалар болгаш эконо-

СӨӨЛГҮ ПОЧТА-БИЛЕ

Каа-Хемде

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда херэженин чөвүлелдерин дарагаларын ийи хонук семинары болуп эр-кен.

Анаа херэженин ортузунга кичээлдерге ажилын экижилер хемчеглерге холбашкан илетке-лери семинарын киржикчилери дымнаан болгаш херэженин чөвүлелдерин ажилын тала-зы-биле дуржулга солукшунна-ры болган.

Ол-ла районун киж өмнө-лө-ринин ажилдакчыларын кон-ференциязы болган. «1964 чылда районун өмнө-лө албан черле-рин ажилын тунелдер бол-гаш ээлчегтиг сорулгалар дугайында» илеткелди районун кол өмчүн эш М. Алышевский кыл-ган. Районда ажилчы чоннар-нын өмнө-лө хандырылганын айтырылган чугаалашынга конференцияны киржикчилери илеткелди киршкен.

Эмнелге ажилдакчыларын иштинде мурнакчы 5 кижини СЭКП райкомун болгаш рай-кускомун хундүлө бижи-тер-биле шакнаан.

Бүрэн-Аксы көдөз Советтин бирги организастыг сессиязы бо-луп эркен. Ук сессия мандат комиссиязын илеткелди дым-наан болгаш сонгукчулар чы-гыларын күсүдир хемчегер ду-гайын чугаалашкан.

Көдөз Советтин даргазына М. С. Краков сонгуктаан.

Бирги организастыг сессияга Чоокта чаа Чөвө-Хемчик район Советинин бирги организастыг сессиязы болуп эркен. Сессия мандат комиссиязын илеткелди дымнап баямдала, организастыг айтырыгын чугаалашкан. Район Советинин куускомунун даргазы-га эш К. К. Дилижети, кууском-ун даргазын ораакчызына эш М. А. Даниловту, куускомун секретарын, кежигүненин со-дана. Райкускомун кидистерин эргелекчилерин баямдала болгаш 8 доктаамал комис-сиаларын составын, оларнын даргаларын сонган.

Сессия ол шыкшам сонгукчу-ларын чагыларын күсүдир хемчегер дугайында, районда са-дыг ажилын байдалы болгаш оун экижилер хемчеглерин дугайында айтырылганын чугаалаш-кан.

Четпестерни чайладырынга Барыш-Хемчик райо-нун коллективинде куш-ажыл чурумун сагы-вас, арагалар, автомашинаны шыа эвөс ажилдаар фантыларын илерет-кен материалды партия райо-мунче редакция шилчиктен турган. Би-жикчинин айткан четпестерин хыналда баямдала.

Партия райо-мунун секретары эш В. Бакунин дымнакчыны бо-ла: райо-нун ажилын дугайында айтырыгын СЭКП райо-мунун бюро-зунга чугаалашкан, райо-н баштаар чериниң даргазы эш Шаревкин доңуткан; коллективте партия хуралында ол четпестерни база көргөн; парторганизация секретары эш Донгаты ол хүлээлгезинден халаан.

Райло баштаар чери, коллективте партия, профсоюз болгаш комсомол организацияларын сөөлүгү үеде чамдын хемчеглерин чоруткан. Рай-лода кызыл булунчу организастаан, мында лекция, беседа болуп, аңза массалыг ажилдарын чорудуп турар.

Чоола парлаттынган соонда Бо чылдын март чээрбиде «Шын» солунга «Доңун массир» деп эгелиг шугумчулел парлаттынган. Аана Бай-Тайга районун Култура бажынынын кассири комсомолчу Вера Сааянын четпес ажилын, багай аажы-чанын илереткен.

В. Сааянын хамаржып турары комсомол организациязы хынал көргөн. Бижикинин илереткен фантыларын мурнуу баямдалганын, ол дугайын хуралга чугаалашканын комсомол эш К. Саая редакция дымнаган.

Болуун четпес байдалынын дугайында айтырыгын хуралга чугаала-нып турар. мөөн сонгаар ак сетиниң ажилдарын, чоңа элден ба-раан болуун Вера Саая хүлээген.

Н. ШЫРЫПЧЫН.

Тарылгага белекел кандыгылы?

Март 25-те «Здеег» совхозун култуура коммунистер, механизаторлар болгаш чалаткан активтер часкы тарылгага ажил-агыйнын белекелдерин дугайында айтырыгын партия эге организацияларын ажит хуралында чугаалажып көрү-биле чыгып келгенер. Илетке-лди кол агроном Сыткын, эки инженер Станкин кылган. Партия организациязы болгаш совхозун дирекция чөмө часкы тарылга ажилында белекелди багай өвөс чору-дун, чөмө ажилын продуктун бедилер, тарва култураларын дүжүтүн көвүдээр дээш чамык

ажылдарын чоруткан. Совхоз март 25-те чедир часкы тарылгага херек-леттерин бүгү үреинерин шунтуу арылаан болгаш чогуур кол-донулганы чедирген. Олар чүгө сөртүт үреинерин тарым. Дүжү-дүт эвөш култураларын бедик дү-жүтүт културалар-биле солун, тарылганын структуралын аде көр-гөн. Дүжүдү эвөш тарылма тоор-рукту билин дүжүтүт култура-би-ле солан. Часкы тарылгага ма-шина-техниканы чогуур өй-шанаа сеп-тен белекелээр дээш кужиникин-инге ажилды чорутканын түн-дүндө, 106 трактор, 62 алазын, 17 саялка, кукуруза олуртуп 12 машина, 12 култиватор бүрүн сеп-тетинген. 12 чат саялка, 6 ку-лтиватор, 4 култиватор, 180 алазынын немей салып алган.

Ажил-агый болуун күжү-биле

1965 ч. апрель 3.

Силерге четтирдивис тудугжулар

Чоруу чогузун!

ДЕМИР чогуулар көксүмөр ленталары шөйлүт бадым турар. Станоктун электромотору шала шимеңин аялдап, кулакка шилерээш алаш дыңналар. Ээлчеге кызын деп даңдырган онаалга—эриилдер оваланы берген чыткылаар...

Монгуш Эрес-оол станокун доктап калган, шөйлөк демир-биле чогууларны тойдикен. Ажыл хуңу доогулган. Эрес-оолдун арын-шыйрагын хуңмүрү догган. Бодунун өрөөндөгү алган кичириңки чедикшиңкиге пех мастери Александр Матвеевич Соколов база-ла чоргаарланган шилчилдик.

Монгуш Эрес-оол Ак-Довуракта төп септеген мастерскаяны үш ай буртунгаар чедип келген.

Ону токарь Монгуш Монгуш-оолга өрөөнчү кылдыр быжылган калган. Токарь херөөгө ол чүткүлдүг болган чөпшүл анык кичи доран-на чаңгып бар чыткан. Чокта чаа өскө кичинин дуулаш чокта ажылаарын аңаз чөпшөзөпкөн, тускай станокка барып туруп алган. А дуун ол бодунун баштайгы үлүг нормадын бурун кууседиңкен. Баш хонгаш, ону квалификация комиссия хуңдөп алып болган аңаз тускай мергежилдин разрядын тыпсыр.

Ажыл-ишчи оруун таарымчалым шилчип алган база бир анык ачылаңын тыгылган: чоруу чогузун, Эрес-оол!

В. АРТЕМЬЕВ.

Бистиң бөдүүн эживис

1953 ЧЫЛ турган. Ынчан Ты-вага бир улуг тургаларың бирээзи — бүс-түргөнүлгө электростанцияны туруп турган өйдө. Тууш Сугежик аңаа көп ажылдап кирген. Оон бээр бо хүнерге чедир бистиң бөдүүн эживис, ажыл-ишке кезеж эживис бистиң биле кады ажылдап турар.

Тууду талазы-биле тускай мергежил чок турган анык арн амгы үдө «Ызма тууду» эргелелиң бирги үчүстөгүлгө эш Навысияга удуруткан бригада мурнакчы тудугчуларын бирээзи кылдыр санап турган алар. Бо өрткөн үенин дүргүзүндө Тууду республика найыскалынын хөй тудугларыга ажылдап, бодунун төлөптүг үлүүн киришкен.

Амгы үдө оон ажылдап турары бригада мурнакчыларын өйдүүрүндө. Чеди чылдын сөөлүг чыгында тууду ажылаарын теминин белидер дээр бо бичин коллектив күженишкенин ажылдап кирген. Январ айың планын ук бригада 125 хуу, февралың—127 хуу кууседиңкен. Бо өрткөн айда база эдэн чедикшиңкиг ажылдаан.

Бодуну кады ажылдап турар өөрүнүн ол чедикшиңкигине элүүш Мергенвичинич биче эвес үлүү кирген. Дагынан ачылыңаа ак сепкилдиг туудугу тууду эргелелиңден каш уааа шаңнал-макталарга кирип келген.

О. САМБУ.

Кадыкшылгага

Аарыг кижилерге арыг агаар онза херек. Кызылдың түбүркүлөккө удуз диспансериниң чаныңа чайы аарыг кижилер чыдарыга болган агаарларынга таарымчалыг, дегем веранда тууду дооступ турар.

Веранда шифер крышалагы, оон ааа шалагы, долгандыг херининг. Бухгалзы кылдыңган, сайгылаң, радио кириңтиңи соонда, июньдан эгелен энедиктиңи азыр кижилер дегем верандага чыдар болган эмнедип турар алар. Ынчанга олар арыг агаарын тынып эмнедир.

Верандага 40 ажыг эмнедикчилерин орунлары, тумбочкалары, чөм савалары турар тускай шифер, столдар база бар болур. Кадыкшылгага чыгуу туудугу кылдыңган дээр, эмнедикчилер өөрүп четтиргенин илереткен.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Чаа чувар бажын

Бо тыддын январь ортандан эгелеп, бистиң «Искра» колхозка чаа чувар бажын ажылдаа кирген. Ол доктаамал ажылдап турар. Бүс-биле нидер чувар бажыңа хары угда 30—40 кичи чууп турар. Хеп алар, таапкылаар өрөөлдер база бар.

Колхозчулар үргүчү чувар бажыңаарыңа чаңчыккан. Чувар

бажын иштине кудук тургустунган. Нанг, соок суг үргүчү белен. Септелде ажылдап турар механизаторлар хүнүнү-не чувар бажыңа кирип турар. Чөм-Хемчик районда бо көдө ажыл-агый артелиниң колхозчулары чаа чувар бажыңаарыңа апарганы өөрүчүг.

М. ӨРГҮМЧҮ.

БАЗА-ЛА БЕДИК КӨРГҮЗҮГҮГ

Өвүр районун «Торгалыг» колхозунун хоочун хойжуларың бирээзи Дамдын Ловакин Борхавич чеди чылдын шиттиригил сөөлүг чылында бедиктен хүлээлген ап, торуру 100 хойдан 100 хураганын, бир хойдан-на 3,1 кг дукту кыргың алдышаң, чайгы үдө бодунун күжү-биле 15 тонна сипени кезип алырын ол хүлээлген.

Амгы үдө хойжунуң коданчыла торуру 416 хой бар. Оларын 236-ы төрөн болган 244 хураган менди алдыңган. Ынча хураганын онч менди доруктуруп алырыңа ук малчында быжылгатынган сакманың кыстар Валя Ловкина, Лена Ни-

колаева, Мая Натип-оол оларын төлөптүг үлүг-хууңун демдегелеп аргажок. Дуржулгалыг малчың чыгарган болган ам төрүүр хойларын тускай кажаала туудугу азыраң, немелде чөмөр силос, шиткиңди, сула-биле чөмөрип турар, а чөмөрип хураганнарга чарба, суданы берип турар. Хураганнар кажаазың өдөн үргүчү солуп, көрөңкиң хооруп турар.

Ук малчын алган хүлээлгелерин чедикшиңкигине кууседиң бодунун оон бөгүңү ажыл-иш херечилеп турар

Н. ТАМДЫН.

(Эгези № 77 «Шында»).

Чайгы илг хүнер үргүчүлөй берген, ыңчанга өлгөн кижилерин чыды хуң келген туудун-на шыдажар арга чок алар. Шивээни камгалакчылары өлгөн кижилерин чайладыр дээр чаштынып чыдар черлеринден дүңкөй үдө үнүп келир. Ынчалза-да өлгөн кижилерин хөйүндөн оларын довурак-биле чуга кылдыр көп каарыңа безин четтикпейн баар, а даартазында хүн мининден өлүг кижилер улам үрелир. Кынча-ааа салгылаарыга, ол чыт биче чавырлып, кижилер арыг агаарын четтикпейн тына бээр.

Оон ымай, улам берге кагыгдалар база турган.

Аш-чөм чедикшиңкиг. Чөм скелетарың барык дегерези дайынның баштайгы шактарында-ла буступ азы хып калгылаң. Ол чидирг чоктангыч болуруге чедир, элөөн үе эр-те хона берген. Эгелээш, туудуң кунунарың нерви талазы-биле күженишкениң өйдө, кижилер чөмөрип-лаа хонч чок турган. Чугаа ийи тудуга хүнде чөм дилеп эгелээштер. Бузулган скелетарын чөмө халаа тып ал турган, полктар столоваларыңа аш-чөмөң хөй эвес кураллары бар болган. Ынчалза-даа тыпкан чөм дендиң эвээш турган, ыңчанга хуң келген туудун, аш хинчепкен кээр аларган. Чамыкта дайынның өлүктөн солдаттарын үкөп турган, оларын рашистарыңа галет артымын, каш борбак чыгырың азы кезик шоколадты дайынчылар тыпкан, ол тывышты хамкыты мурнай полвалдарга чачырып каан балыглар-ганаар, уругларга база херээжен-нерге бээр. 44-ку полктун кукулазың бичин калавезыңа бир дос-каар ак саржаг чораян, ол чүгө ийи хонганда төнүп калган. 84-ку полктун дайынчылары уш дугаар хүн столоваа бузулдуларың азыраңдан чартык шооды чиг чочак-тараа тып алганнар, ону Фоминич дужаалын Баугаар, чаңгыстап саным турган, кижилер дегерези үлөжип алган. Оон соңгаар өлүктөн аштар эди чил турган, ыңчалза-даа удуваанда илгэн чинир аргажок кылдыр үрелип калган ол чөмөн шыкка камгалакчылары чарыккан. Кижилер элөөнчип төрүүр дигир сөөктер, хол, бут—кык сөөк болу бергилээш, ыңчангыже ол холдар боону быжыг тутушаан турган, ыңчанга демселде күлөс-сөрүктү аш боой туудуп шыдаваң.

Медикаментилер-даа, шарыры херекселдер-даа чок турган. Баштайгы күндө-ле балыгдан хөй хан төгүлгөндөн кижилерин хууда пакеттериниң, бинтилериниң кураллары төнүп калган. Херээженер плателерин бинт кылары-биле ора сокулаң берген, казармаларга артыкан ак чоор-ганаарын, сырткы хантарың база бинт кылып алгылаң. Ынчалза-даа олары чедикшиңки. Кижилер балың чүгө холга тутуурун-дыр, оон-биле даааш шарып алыр азы шары-вайың-даа дайыдажырын үргүчүлөп турган.

Шарыкы солуур чүве чок болган, аар балыгланганар хан хирелген-ниден өлүп тургулаң. Эскелер, ханын чидирип, азыркы хинчепкен-даа турган болза, чыскаалга артып калгылаң.

Ынчалза-даа балыгланган болган кадык дайынчыларга өн каржы хин-

Маадырлар мынчаар дайылдажып турганнар

чек болза, доктаамал угаанын тенди-дип кээр сускаашкын болу берген. Ортуктарда турар, кемпер адыр-ларыңа болган сугуң буугаларга бүзөөлөткөн шивээге суг чок деп чүве алдентал.

С. С. Смирнов

Суг дамчыр хоораз немечтерин боолашкының өн баштайгы мину-таларында-ла үрелип калган. Шивээ иштине кудуктар чок болган, суг кураллары база турбаан. Баштайгы күндө Бугган, Мухавецтен сугуң ал турган, дайын эрикче үнүп келген, эрик кыдында шыргай ыш аразың-га пулеметтар тургускаан, эрикче келер черлерин боолап туруп берген. Ам өрткө-үндөй суг дээр келер буту-де ыныг тургустуңуңар хөй нуруузуңда дилим кижилерин амы-тыныңдан чардыры-биле дооступ турган, ыңчанга сускун чогу аң көргүчүг, шиттиригилден айт-рыг аларган.

Боттарың агентилеринден бол-гаш туттурган кижилерден шивээде суг чогуң дайын билип алкан, ыңчанга оң пулеметчиктери суглар-ге, сугуң каналдарге келер чер-лерге келер туруннар. Ында метр чер болганы-ла хөй дакыр боолаш-кыңа таваржып турган, безин ко-жолк ишти суг ууап алыр оралда-жышкын ужуң бистиң дайынчыла-рымыс ачымын алып турган. Хем-че дүң бичи үнөп чедери конгуч аймыккалар аларган — бүгү эрик дүргүзүңа немечтерин чытыкты ракеталары үзүк чок ужугуп, дол-гандыр бүгү чүвени көзүлүр чыры-дандыр, дайынның пулеметтары, чытыкты танымыл ыттар дег, салы-раш каржы адышкыныры-биле кырыг-чалар чок тарбыдады бээр. Эрикте өт-сиген аразында бичи-ле шылаараң, бичин-ле шимчээшкн болу берге эидевес.

Ынчангыже дүңкөй өйлөрдө да-йынчылар сугуң хааа ууап алар тур-ган. Ботелоктун демир тулазың ма-рып алган, черге чыгырып союстап, эелчегил ракетка көдүрүп кээр ор-та, черге шимчөйиң чыла каап чо-рааң, суглаан кижэ эрикче шивээң чок үнөп келер. Мырыдай эрик кы-дында сугла садалап турар гиттер-жерин сектерин хажымыңче чай-ладыр илчепкен, сугуң мойт кылбайн, котелок-биле аажок амыр ууап ал-ган, дедир база-ла оожум, шивээң чок эп кээр. Суглаан кижэ — ол-ла котелогун ийи холдап туткан, казар-маларын кыймы-биле артып кээр, өкөөгөн сугуң көрбөсн кижилер оралдажып турган — дамы-даа суг-ну ижерин олар семестер. Сугуң чүчүң-даа мурнуңда «Максим» дээр станок пулеметтарын уну итээш, үрелбизин дээр, оларын соодур куду-лары хергелээр болгай. Оон артыкан сугуң полвалдарже — уругларге, балыгланганарже, херээженерге алар, а аңаа баарга, халдан бора-рбай, кызылаамаар аларган ол үнө-лиг сугуң немеч флагаларың аскы-ка кижэ саңыга бир кап онаажар, кылдыр хемчөгөш, боттары аразың-да үлөжип алылар.

Чыскаалга артып калган кижилер-ге суг бербиң турган, чүгө немеч пулеметтарын оудуну аада-биле, Мухавец хемин сүзүп кешкен, ша-вар халдаашкын кылганда, чамдык кижилер маңаңып чораян, бир-ийи пак сугуң боскунче ажырыптар — бо-ла. А оон өскө өйле оларын суска-ашкыны хинчептей бээр, а илг, мык, дооуң ол хинчепти он шаа ка-лп куштелериң кээр. Боостта мы-рымай курган калыр, аас каа бер-ген кеш дег курган, дыл мыкы, шыдажар арга чок күзүргөй, каа-чак, чараа соргаа безин чок алар. Тыгдан саңында-ла илг агаар өкпе-ни от-биле чиртип турган дег кы-нып кээр. Чидиң үзүлгөн, сускаа-ныңдан, уйгу чөптеңинден пат-ла шатгыраан дайынчы бичиң каа-ку кының берген, дембээр туруп бээр—суг дужаар: хемир, хөдөр, берг, серини, ам суглар эгээртимес, оон кижилер боо дажыңдан азы ко-жа чытканы бир-ле серемчелдиг ажиңиң сирбаш кылыңаңыңдан от-

ту чаштап келген, көргөни бүгү чүве чүгө күш болган-дыр деп ам-на билгеш, тенип чалбарың чыгы-апаар. Ол хинчепке кижиниң күжү шылашпайн баар чорук таваржып, кижилер сускаашкынден тенек аарып турган.

Полвалдарга чыдалар, бижектер-биле онгар казарын оралдашканнар. Чер ойдун дүжө бээр, онгар ханы эвес, ында суг барык чок болур. 84-ку полктун үчүстөгүңа ыныг кудуктан хуңде бир котелоктан эвээш сугуң сускап ап-лаа турга, оозу аар бадым-ланган кижилерге безин чедиптес. Чөм талкы фортуң казымыңдан элөөн ханы кудукту казып алган-нар, ыңчалза-даа, кажан-бир шагда аш кажаазы турган болган арыг эвес чер болган—кудуктун суу кижэ ижер аргажок, сазыг болган.

Хинчепти намдалыр дээр, дайы-чылар шык довуракты аман, безин чааарда боттарың балыг чөмө чер-леринден төгүлгөн ханын соруп турган. Ынчалза-даа ол чорук казыгдалы чүгө улам тендиде бээр. Олар чаз чазарын көстүп көрбөсн магады чүве дег күзээр аларган, ыңчалза-даа дээр хүнүң-не аас болуп, чайгы илг хүн чери мурнуку хөзөөр-ле хайыр-га чиртип туруп берген. Демдээр, кижини тендип кээр сускаашкын шуут шыдажар арга чок кынып кел-лер.

Ол-ла бүгү аар бачыттарга немеч-ти херээженериниң болган бичиң тургаларың кагыгдалың көөрү шивээни камгалакчыларыңа чүдөн берге турган. От-бүлелери маңаа, шивээ полвалдарыңа турган командир-лер оларын уругларыңа, кадыла-рыга болган иелерине аштын, сус-каашкының, өдүмүн хуң келген туудун-на канчаар чоокшулап олурга-ны чүчүң-лаа кылар азын тыппай аңгалашкын-биле көрүп келгенер. Боттарың үлөзүн хензиг-даа бол, чингидириң болаш, каңдыг-даа ко-гаралдарың чалданмазыңа белең, харыксыраан, арып-торупкан уруг-ларың дайынчылар көзгөзөн сет-ки-биле, каңдыгдалың көөр турган. Олар боорда тыптыр сугуң, чөмө мурнай-ла уругларга бээр, а аар ба-дыланганнар боттарың хензиг үлүүн ал дээрже—чаштарга берсн дээр мынаыс.

Уругларың адыртып алган, тутту-рлары-биле чоруттарын херээженерге каш-даа каап саналдаң. Ындыг болза-даа уругларың күжүң кан-чап-чооп турган тулар арга бар бол-ганда, олар мынар чорутурудан шуут ойталаннар. Фамистеге туттууру дугайын сактып кээрге, оларга эжөөниң, эр кижилерге сагыңдырыр дег шак ыңчаар хаймыгып кээр тур-ган.

Олар дайынчыларың балыгларын шарып берип, аар балыгланган киж-илерге сагыш салырын боттарыңын үлүүңе ук, оларын боттарыңын ажы-талу-биле дөмөй эдээр ажаа-тежээр турганнар. Чамдык херээжен-пер, элөөн кыстар камгалакчыла-рыга боо-чепекти чедирип берип, от аада-биле көрүш чок артып тур-ганнар. Холуңа бооуң туткан, шивээни камгалакчыларыңын хүрээ-лелдиге турунган, боттарың ашак-тары, адалары, акылары-биле кады дайыдажың-даа бээрлер база тургу-лаң.

Холуңда винтовкалар, пистолеттер, гранаталарың херээженерини шивээни камгалакчыларың аңгы-аңгы участкаларыңа көрүп болур турган. Ол маадыр херээженериниң аттары хөй нуруузуңда билдирмейн барган-да болза, командирлерин хөй-көй дайынчы херээжен эштери ашакта-ры-биле кады дайыдажып турган-нар. Ынчанга шивээже халдап тур-ган гиттер-жерлер камгалаа «херээ-жө баталоң» кижилер турар деп чу-гааны таралыпкан.

Узук чок, казыг-дошкун тулчууш-куннардыг, сөксөөл чок болуп кел-лер, калчаалыг боолаашкынырыг бот-болуңа дөмөйтөшкө хүнер төн-мес-батпас болу берген артып тур-ган. Эртениң-не, хоорай талазын-дан шивээ кырыңа кылын шыкка, довуракка дугалашпайн үнүп келир хүн оларын шылааашкыны сөөлүг хүнү болур, алаң сөөлүдө чөм чүк-тен үр манаткан совет боолярны дааш-лиңкың ол чогуң-на бөгүн дымнаар чалаас боор дээринге илгел кижилериниң сеткилин серге-дип кээр. Көжөөниң-не, Барың та-лаа ортулуктуң откарга болган снарядтар бузуңуларыңа холдур-уш шалтырып кааңкан мыштарың артыңче хуң ажа бээр, хүнүң чы-рымы-биле кады, ол иделгелер база өжүп калыр.

Ындыг болза-даа шивээниң кам-галакчылары баштайгы хүндөндө эгелээш-ле, дуза келтирин маңа-ры-биле кызыгааралыңың болган чүгө дайынның халдаашкыны ой-тур шавар эвес, харын бүзөөлөп кел-ген шериглерин олурдуң боттары буза болуп үнерин оралдажар деп шиттирилеп алганнар. Хоорай ыны-дамы ботту Бозорусканың эртийн кала-бак-делем арыглар болган чүве өр-тип шыдаас тулаалар чөм талаже талымыл чоруккан, а шивээниң соң-гу-чөөн талазында каш он километ-рден Беловеская дээр шыргай арыг эгелээш. Бир эвес чаа таварып үнөш, ол арыгларге кире бээр чү-ве болза, аңаа барган, демселди чедикшиңкиг үдүгүлөп, партизан-нар болуп, фронтуге тулчушпашаң, чөөртү чоокшулап болур турган.

Ынды 25-тен эгелээш, камгалакчы-лар бичиң боттарыңа дүңкө дүңкө-дүрү-лаа хөмө таварып үнөр оралда-жышкынырың кылып турган. Ын-чалза-даа дайынның бүзөөлөшкөниң сыйы болган, гиттер-жерлер кичирип келер турганнар. Дайынчыларың чүгө хөй эвес башка-башка бөүлө-рин бүзөөлөткөн шивээден үнүп чет-тикен-даа болза, дүңкө шавар хал-даашкыныр хөй нуруузуңда-ла пу-леметтар дугуңа кыргыш шалтырып-тар, ыңчанга ол чаа таварышкы-нынарың бүдүн артыкан киржикчи-лерин илг, түңнел чөк тулчуушкун соонда уругчул-де боттарыңын хөй-хөй эштеринден когарааш, дедир казармаларге аткаарлаар ужурга таваржып турган.

84-ку болган 44-ку полктарын үчүстөкларыңа Зубаче биле Фо-миничиң командирлар турган участо-тарыңа чаа таварып үнериңиң аң-не организмизе болган шуудурга оралдажышкынырың кылган. Соң-гу-чөөн болган соңгу чүгө улап, чаа таварып үнери шиттирилээш-тер, ыңчанга июнь 24-тен-не эгел-леш Топ ортулукка дайыдажып тур-ган дайынчыларын улуг нуруузу Мухавец эриңде казармаларың соңгу талазында мугулаарга мөнө-нетинип алганнар. Мурнуу болган барың талкы кезээңге, а ол ыш-лак мурунлагы полшта штыбөк клувунга болган хериниңиң ишти-ге чүгө камгалы боолаашкын бө-лүүн артырып калган.

Дүңкө эң карангы, даң хааазы эгел-лериң мурнуң чарымы өйдө бот-болудан уш кыт хаалталар-биле аңгылаңан ийи улуг отряд соңгу талкы казармаларың бүгү шугуңу дугаар шаап халдаарыңа белекениип алган. Чаа таварып үнөр дөң ол бөлүктөриң бирээзи полк комиссары Фомин командирлап чораян. Ол-ла өйдө Зубачевтун ко-мандирлар дайынчыларың кезээ өөрүңү шавар халдаашкының дет-кириңге белекенишпаан, ийгили калтың сонгаларың чаныңа ту-рушту эдөп турган.

Мухавецтин дүңкө шөлөөн сууңа көрүңүктөйиң көстүп каап, хеминиң бир талазында ракеталар ыңа-хааа өрү үнөш, дүргөтөйиң бадым тур-

ган, хемини ол чарымыңаа ракета-ларын бырмалайың көстүр чы-рыңдан немечтерин эдөп алган, камгалаа чер чалдын кара хаааы көстүр. Оортан, чал артыңдан Топ ортулуктуң талазыңче октарың кы-занаңдыр шуушкан дилин улажып туруптар, пулеметтарын тарбыта-лыры дыңналар. Чамдыкта дүңкөй дээрлөп кызармалар кыры-биле сит-риятарың сымылаып ужугары дың-налар. Мухавец талазыңче көрүң-ген сонгалар арзыңга тура, хаа-ла чаныңа бөлүк-бөлүк азы-биле чыгып алган, дайынчылар кичи-рип дыңнааң, ол чарыккы эриктиң бараның көргүлөң. Алаң сөөлүдө шавар халдаашкының бүгү шугу-мунга: «Буруңаар!» дээр коман-да кылалган — кижилер ол доран-на көөрүг кырыңче үнөш, сонгалар-дан эрик кырыңче дүжө халаанар, боолары өрү тууду алган, Мухавец-тин чымышчак, поргуд дүгү-биле—боо элеспей, дүргөң кешип чоруп-каннар.

Олар чүкүл-де каш минута ишти-де тишээр аргалыг болганнар. Раке-та чырымыңаа шаап халдаанарың дайын барык ол доран-на эскерип каан. Автоматтарын болган пуле-меттарың хары улагы боолаашкы-нары чалды дугаар кызанаңдыр бер-ген. Олар деггениңден Мухавец дээр хөйиң турган чүве дег болу бер-ген, а көвүртүжө ийи талаан пуле-меттарың сыйры оду хөмө ап кел-ген. Чүгө шак ыңчан шавар хал-даашкының бүгү шугуңуңа каржы-дошкун сура» личиттелип, баш-тайгы боо лааштары дыңалып кел-ген, Зубачевтун дайынчылары казар-малар сонгаларыңдан чалда өтчө боу-лап эгелээштер.

Хөмө халлап кирген дайынчыла-рың ол баштайгы ымышкының от-биле доктадыр арга чок болган. Кижилер Мухавецтин боралчактыг сууга дужуң, көвүртүг кырыңа көп ушкулан, ыңчаарга өдүрткөн болган бадылаттырган ол кижилер-ин чамы-биле пулемет оудуну шу-жугуңуң өттүр өскө дайынчылар автоматтары салыралың, чалда өт-тарже гранаталарың откамылаан, күштүң-биле буруңгаар чүткүлүп турганнар. Дайынчылар чылдары-белен кылып алган, чалча чаа та-варып кириккенер, дайынның оу-улаштыр-улаштыр бастырып каан.

Ынчалза-даа чоогуңа, чал артың-га немечтерин немелде күжү бе-лен турган. Автоматчиктерин чаз роталары боттарыңын өөрүңге дуа-лап кирипкн, дайынның сан-лаа, от-даа талазы-биле артык чоруп ол-ла доран билдире берген. Хөмө та-варып халдаанарың буруңгаар даашкыны доктаай берген, ыңча-ган оон сонгаары оралдажышкы-нар хөй болган ажык чок когарал-дарга чедире апар деп чүвени бил-ген, командирлар боттарыңын от-радтарың артыкан кижилерин ат-каар, хем ыдыңче эскелткенер. Чедикче чок орукка мунгадан, эш-өөрүң өлүп-хораныңа ундараан кижилер чаа таварып үнөр оралда-жышкының даразында дүңкө улам чүткүлдүг капталар дээр, казар-маларыңче эп келгенер. Баш дү-нерин улаштыр шак-ла ыңчаар ка-таптаңнар, ыңчалза-даа ыңчан-ган саңында-ла шаап халдаанарың са-ны улам эвээжеп турган. Аймыл-дыг уламышкыңче дайын чаа-чаа күштерин тыртып келген, ыңчанга бүзөөлөшкөниң дээрбөз улам чымырлап орган. Ынчаарга ол орал-дажышкыңар чеже-даа улуг кога-ралдыг бол, олар дээрге бүзөөлөт-тиргениңиң сөөлүг иделги болган, дайынчыларың чүктеринде сип-никкен бүгү-ле чүтүлөр:— үнөр ар-га дилээш, дайыңа шадаттыңмас эжөөң, оон-биле сегирип алган, ону бодунуң холдарың-биле чок кы-лыккаар күштүг күзөл — оларың баш мунгаш ыдымышкынырыңдан дааштыгып үнүп турган.

(Уланчызы даразында үнөр).

Агрессорларның чидиргилери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьет-намда эң улуг америк шериг баазаы Да-Нангтын мурнуу чүгүңге, Вьет-Аныңың чоогуңа партизаннар ийи америк вертолёттарың дужур аткан. Ийи америк шериг адынылар өл-гөн болган беш хирези балыгланган. АП агентилериниң корреспонденти-ниң Да-Нангтан дамчыдып турары-биле алырга, ол дугайында медээни алган доран-на ужуң чүдө баазаы Да-Нангтан хытчычы-бомбардирөв-шкитерин тулчуушкун болган черге чоруткан. Бо чылдың февралда Вьет-Ан дээр сөөлүг тулчуушкун-

Президент Насерниң мед

Ындыгырамынын жүнөмөттөгөнү

Ырлар чаңгыланзын-на

Кызыл хилин көжөге ийи талаз-
ынча тааар ажиттып нуруй
барды. Сценалда каас-шынжы кет-
тиген, хүлүмүрүн арныннарында
өрүштүзү кыптыккан школары
артистер. Школячларынын уран
чүт көрүлдү. Култура ба-
жынын залы улуг, делем-даа
болза, көрүкчүлөр мырынай
сынышпас.

Бора-Тайга он бир чыл школа-
зынын өөреникчилеринин кон-
цертин Сут-Аксы суурун чурт-
тачылары аажок-ла көрүксөн-
нөр. Чүл дээр, олар бары чыл
бүрдө көрүлдө бирги черин
ап, күш-ажымыч чонунга солун
концерттерин чеже катат бараал-
гаппаан дээр.

Хылдыг жүжүмгө болгаш ба-
ян, гармония Бора-Тайга школа-
зынын өөреникчилери тергени
мыак. Оларын көзүнүн бот-
тыныгы композитору, ол-ла
школанын ыр башкысы А. Ондар-
нын тышкы талатызы хаара
туктан болгаш хүн-буу өөрелди
чачкытырганы кыгма-даа өөрү-
чү.

Шүлүкү С. Сүрүн-оолдун чо-
гааткан өстөрөгө болгаш уру-
ларга чараш аялгаларын бижик-
чиз, бот-тыныгы композитору
А. Тановитун «Ыры херек», «Чы-
рык күзөл» деп ырларын бора-
тайгыш школардыг жүжүм-
биле удевишаан, тергени эки ыр-
лашканын.

Ылангы амыктарын мыак
мырыз болур «Чырык күзөл»
сөзүн авторунун коллоды
ажылашканын, башкы Ондардын
школячларга таарыштыр тургу-
санын челе мактагыч.

Ол-ла школанын 1-ги клас-
зын өөреникчиси Ондар Надянын
«Совет кичи» деп ыры күөскөн-
нө кончуг чараш. Бора-Тайга он
бир чыл школазынын соон дарыи,
еске школар баз-ла көрүзүп
кирпеккенер.

Школячларынын бо көрүлдөсү
эрткин чылдардыг көрүлдөсүн-
ден онзагы ылгалып турарын ко-
миссия кескигүннөр демделгөн-
нөр.

Школар бүрүзүн концерт
программасында коммунизмни
тургузукчулары хей националдыг
амгы совет кижилерин чога-
дыкчы күш-ажымын, бедик
чаагы сеткил-сагымжын, эрес-
шудуру чүткүл-күзөлдөсүнүн ан-
гы-ангы талааларын илереткен
ырлар, шүлүктөр болгаш еске-
даа уран-чечен номчулагар ал-
бек-даа, утка-шынардыг-даа бол-
ган. Коммунизм тургузуп тур-
ар бистин көжүлдөсүнүн доктар-
моннаактыг чүлүлдери чилин-
биле сойлашкан шүлүктөл-
дөрү номерлер чыл бол.

зынын 8-ки класзынын өөреник-
чиси Монгуш Костянин, «Эмчи
кижи болуксаар мен» деп шүлүк
ханы уткалыг чогааттыгын. Ону
автор боду аяныч, чараш ном-
чааны хей-хей көрүкчүлөргө таа-
ланчтыг болганын чугаажок.

Бот-тыныгы уран чүл тала-
зы биле бирги чер дээр кириш-
кен 8 школарын инти эки та-
лазы база бар. Ол чүл дээр,е,
концерттин программасын хей и-
зы номерлер-биле долдуураын
оралдашканында.

Боттарынын тургусканы хыл-
дыг жүжүм болгаш литератур-
дуг монтаж барык-ла школар
бүрүзүндө бар. «Сут-Хөл» сов-
хозтун амыралындан чы-
жактерин мында таарыштыр ки-
рип алгылаан. Оларын шимеле-
каасталгалары, көргүзүг мате-
риалдары челемчилег.

Ийн-чангыстын номерлери хей
яныз, соңуурганыч болган. Аян-
ныг бызаанчылал ойнаар он бир
классын Чечен-оол (Сут-Аксы
школазы), орус, тыва шүлүктө-
ргө мыак, оларын халдыкшылдыг
номчуур Ондар Лена (Алаан-
Маадыр школазы), танымалын
калшагай, ээлгир күөсдир
Н. Ондар (Бора-Тайга), ботта-
рынын чогадыкчы мергежили-
биле шүлүк чогадыкчыларын
Монгуш Костя (Алаан-Маадыр),
С. Алым-оол (Кызыл-Тайга),
чонга аяныч чарлакчы Ондар
Шура (туксай школадан) дээр
еске-даа школарын солун көр-
гүзүлгөрүн көрүп, амырал-ла олу-
руксаазы дээр.

Уран чүлгө соңуургандыг, та-
лантызын чонга өргүзүгө кез-
ээде белен школячлар О. Мон-
гушту, Ондар Стюраны, О. Дам-
бар-оолду, бирги классын Н. Он-
дарын болгаш еске-даа чамдык
талантыг өөреникчилерин улуг
чоргаарал-биле алап болур.

Оон-биле кады школячларын
көрүлдөсүнүн илереткен челеп-
сес.

терин айтыры челе чугула. Кон-
церт көргүскөн школа бүрүзүндө
честтер өзөш-даа болза, бар
болган. Чараш, ханы уткалыг
мы, шүлүктөрин күөсдөсүн
кошкак болгулаар мындыг тава-
рылгалар көрүкчүлөргө дыкха хо-
муданчыл боор-дур. Чижээ, Ки-
ров школазынын көргүскөн «Ки-
жизик чем» деп көргүзүгүн ки-
жизилдегил утказы чок.

Чамдык школарын көрүлдө-
гө белеткелн кошкак. Чижээ,
дээр, эрткин чылын бирги черин
алган Бора-Тайга он бир чыл
школазындан онзагы чча чүл-
дөр чок болган. Ол ышкаш Кы-
зыл-Тайга, Хөр-Тайга школазы-
ны эрги программалыг
болган. Ычангааш «Сут-Хөл» сов-
хозтун школячларынын көрүлдө-
сүн 1-ги черин Кировтун шко-
лячлары чедип алган болгаш
эрткин чүлүлөр-биле шакият-
кан. Ийги черин Алаан-Маадыр
8 чыл, Сут-Аксы он бир чыл шко-
ларын үзөшкөннөр. Ол ышкаш
ийн-чангыстын эки күөскөтүн
номерлери дипломнар, грамота-
лар-биле болгаш эрткин чүл-
дөр-биле шакият. Ушкү улду-
нун дыштанылгасы төнгөн. Эки
дыштанган урулар школазын
кээп, эки өөрениги күзөп каа-
лылар.

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Искрачыларнын концерти

ЧӨӨН-ХЕМЧИК районун
«Искра» колхозунун бот-тыныг
уран чүл бөлүмүнүн кон-
церти болур деп чарал «Найы-
рал» совхозтун Булуң-Терек
суурга баш бурунгар-ла тарай
берген турган. Аалчылар айткан
хүнүндө улуг-хемчилерге чедип
келген.

Булуң-Терек суурун кездэ
келуун чон шыгырт долган, хей
кижилер сынышканын барган.
Кабутун ак-кык көжөгөн чорту
ажыттыган. Каас-шынжы кылдыр
кеттинген, бот-тыныгы арти-
стер инти ырларын күөсдир-
биле сценалга тургупкан.

«Тайынчкы көтө-бузасы» деп
ырын күөсдөсүн-биле концерт
агелген. Аалчыларын концертин
унеп көргөн булуң-терекчилер
адыштары илриктиже чаксал
турган, солун номерлер-де хей.
Ондар Шойдан-оол «Дээрбе-
лекчи» деп шоодугул интер-
медиян кончуг солун болгаш
чидиг кылдыр чугаалган. Киж-
лерин метерелинде аргинин ар-

тышкынынын сойлап иле-
ретпишаан, шоодугул огу-биле
чидирткен. Хуу өңүтүрөк, ний-
тинин херөөн хууда херөөндө
куду көр, метеги, хээли алыч-
тын ол интермедияда чуга
шол турарын чыгытпаар сеткил
ханын көргөннөр.

Клавдия Кара-Салдын «Шехи
хемик» деп ыры, Валя Иргиттин
«Бай-ла Хемчин» деп ырын кү-
сеткилэни көрүкчүлөргө изиг
адыш чаксааткылары-биле уне-
леткен. Ийн-чангыс кижилерин
күөсдөсүнүн ырларда, тапчы-
ларда болгаш шүлүктөргө ханы
утка-шынардыг, уран көргүзү-
бедик номерлер хей болган. Ис-
крачыларын көргүскөн солун
программалыг эки концерт
дээр, Булуң-Терек суурун чурт-
тачылары ханын-биле өөрүп
четтиргени бот-тыныгы ар-
тистерге катат-катат илереткен-
нөр.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

Ындыг ада-иелер тургулаар...

БИСТИН уруларын келер
үенин аныак салгакчылары —
булуң кижилер кылдыр өөрип
ада-иелер тургузукчулар. Ычангааш
ада-иелер боттарынын негедел-
лиг, уруларын эки үлөгөр-чи-
жетки көргүзүр ужурау. Уру-
лар кижизилдегине төлөп
чок кижилер бисте ам-даа бар
боор-дур. Недаракта уенинде
чамдык хайгардарларынын мааза
чугаалаар болаан мен.

Бир катат 6-гы классын Се-
лимая мынча деп чугаалады:
Мен аманга халчок мыак, ону
хүндүлээр чораш мен. Ынчала-
да бир-ле катат ол мени школа-
же чорутпайн барган: боду бир-
ле черге бар дээр, мени уруг
чанынга артырып каан. Ол-ла
кежээ класс башкызы бистинге
чедип келгеш, урука чүте бар-
баанынын чыдагаанын ай-
тырды. Аам харылай-дыр:

— Уруумун бакы арааш
халчок боорга, школаже чорут-
падым, башкы.

Авалынын мегелепкенинге
уруу эпчончутун агелген. Ол
авалынга бузурес апарган. Ол
багай кижизилде-дыр.

Чамдык ада-иелер уруларын
«өөренип шыдаас, мелегилер»
деп атынгылаар. Ычан уру-
ларын өөредилгеге сундуу
чидип, бүгү-де чүгөге соңуургал
чок алаар. Херек кырында, те-
румелинде чалгаа кижиз тур-
бас-ла болгай. Чалга чорукту
үнер дээр — өг-бүлөгө күш-

адыш чаксааткылары-биле уне-
леткен. Ийн-чангыс кижилерин
күөсдөсүнүн ырларда, тапчы-
ларда болгаш шүлүктөргө ханы
утка-шынардыг, уран көргүзү-
бедик номерлер хей болган. Ис-
крачыларын көргүскөн солун
программалыг эки концерт
дээр, Булуң-Терек суурун чурт-
тачылары ханын-биле өөрүп
четтиргени бот-тыныгы ар-
тистерге катат-катат илереткен-
нөр.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

Ындыг ада-иелер тургулаар...

БИСТИН уруларын келер
үенин аныак салгакчылары —
булуң кижилер кылдыр өөрип
ада-иелер тургузукчулар. Ычангааш
ада-иелер боттарынын негедел-
лиг, уруларын эки үлөгөр-чи-
жетки көргүзүр ужурау. Уру-
лар кижизилдегине төлөп
чок кижилер бисте ам-даа бар
боор-дур. Недаракта уенинде
чамдык хайгардарларынын мааза
чугаалаар болаан мен.

Бир катат 6-гы классын Се-
лимая мынча деп чугаалады:
Мен аманга халчок мыак, ону
хүндүлээр чораш мен. Ынчала-
да бир-ле катат ол мени школа-
же чорутпайн барган: боду бир-
ле черге бар дээр, мени уруг
чанынга артырып каан. Ол-ла
кежээ класс башкызы бистинге
чедип келгеш, урука чүте бар-
баанынын чыдагаанын ай-
тырды. Аам харылай-дыр:

— Уруумун бакы арааш
халчок боорга, школаже чорут-
падым, башкы.

Авалынын мегелепкенинге
уруу эпчончутун агелген. Ол
авалынга бузурес апарган. Ол
багай кижизилде-дыр.

Чамдык ада-иелер уруларын
«өөренип шыдаас, мелегилер»
деп атынгылаар. Ычан уру-
ларын өөредилгеге сундуу
чидип, бүгү-де чүгөге соңуургал
чок алаар. Херек кырында, те-
румелинде чалгаа кижиз тур-
бас-ла болгай. Чалга чорукту
үнер дээр — өг-бүлөгө күш-

адыш чаксааткылары-биле уне-
леткен. Ийн-чангыс кижилерин
күөсдөсүнүн ырларда, тапчы-
ларда болгаш шүлүктөргө ханы
утка-шынардыг, уран көргүзү-
бедик номерлер хей болган. Ис-
крачыларын көргүскөн солун
программалыг эки концерт
дээр, Булуң-Терек суурун чурт-
тачылары ханын-биле өөрүп
четтиргени бот-тыныгы ар-
тистерге катат-катат илереткен-
нөр.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

Ындыг ада-иелер тургулаар...

БИСТИН уруларын келер
үенин аныак салгакчылары —
булуң кижилер кылдыр өөрип
ада-иелер тургузукчулар. Ычангааш
ада-иелер боттарынын негедел-
лиг, уруларын эки үлөгөр-чи-
жетки көргүзүр ужурау. Уру-
лар кижизилдегине төлөп
чок кижилер бисте ам-даа бар
боор-дур. Недаракта уенинде
чамдык хайгардарларынын мааза
чугаалаар болаан мен.

Бир катат 6-гы классын Се-
лимая мынча деп чугаалады:
Мен аманга халчок мыак, ону
хүндүлээр чораш мен. Ынчала-
да бир-ле катат ол мени школа-
же чорутпайн барган: боду бир-
ле черге бар дээр, мени уруг
чанынга артырып каан. Ол-ла
кежээ класс башкызы бистинге
чедип келгеш, урука чүте бар-
баанынын чыдагаанын ай-
тырды. Аам харылай-дыр:

— Уруумун бакы арааш
халчок боорга, школаже чорут-
падым, башкы.

Авалынын мегелепкенинге
уруу эпчончутун агелген. Ол
авалынга бузурес апарган. Ол
багай кижизилде-дыр.

Чамдык ада-иелер уруларын
«өөренип шыдаас, мелегилер»
деп атынгылаар. Ычан уру-
ларын өөредилгеге сундуу
чидип, бүгү-де чүгөге соңуургал
чок алаар. Херек кырында, те-
румелинде чалгаа кижиз тур-
бас-ла болгай. Чалга чорукту
үнер дээр — өг-бүлөгө күш-

адыш чаксааткылары-биле уне-
леткен. Ийн-чангыс кижилерин
күөсдөсүнүн ырларда, тапчы-
ларда болгаш шүлүктөргө ханы
утка-шынардыг, уран көргүзү-
бедик номерлер хей болган. Ис-
крачыларын көргүскөн солун
программалыг эки концерт
дээр, Булуң-Терек суурун чурт-
тачылары ханын-биле өөрүп
четтиргени бот-тыныгы ар-
тистерге катат-катат илереткен-
нөр.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

Ындыг ада-иелер тургулаар...

БИСТИН уруларын келер
үенин аныак салгакчылары —
булуң кижилер кылдыр өөрип
ада-иелер тургузукчулар. Ычангааш
ада-иелер боттарынын негедел-
лиг, уруларын эки үлөгөр-чи-
жетки көргүзүр ужурау. Уру-
лар кижизилдегине төлөп
чок кижилер бисте ам-даа бар
боор-дур. Недаракта уенинде
чамдык хайгардарларынын мааза
чугаалаар болаан мен.

Бир катат 6-гы классын Се-
лимая мынча деп чугаалады:
Мен аманга халчок мыак, ону
хүндүлээр чораш мен. Ынчала-
да бир-ле катат ол мени школа-
же чорутпайн барган: боду бир-
ле черге бар дээр, мени уруг
чанынга артырып каан. Ол-ла
кежээ класс башкызы бистинге
чедип келгеш, урука чүте бар-
баанынын чыдагаанын ай-
тырды. Аам харылай-дыр:

— Уруумун бакы арааш
халчок боорга, школаже чорут-
падым, башкы.

Авалынын мегелепкенинге
уруу эпчончутун агелген. Ол
авалынга бузурес апарган. Ол
багай кижизилде-дыр.

Чамдык ада-иелер уруларын
«өөренип шыдаас, мелегилер»
деп атынгылаар. Ычан уру-
ларын өөредилгеге сундуу
чидип, бүгү-де чүгөге соңуургал
чок алаар. Херек кырында, те-
румелинде чалгаа кижиз тур-
бас-ла болгай. Чалга чорукту
үнер дээр — өг-бүлөгө күш-

адыш чаксааткылары-биле уне-
леткен. Ийн-чангыс кижилерин
күөсдөсүнүн ырларда, тапчы-
ларда болгаш шүлүктөргө ханы
утка-шынардыг, уран көргүзү-
бедик номерлер хей болган. Ис-
крачыларын көргүскөн солун
программалыг эки концерт
дээр, Булуң-Терек суурун чурт-
тачылары ханын-биле өөрүп
четтиргени бот-тыныгы ар-
тистерге катат-катат илереткен-
нөр.